

JUNYENT, M. Carme (2020).
El futur del català depèn de tu.
Barcelona: La Campana. 144 p.

En *El futur del català depèn de tu*, Carme Junyent aporta una radiografia actual de la llengua, una anàlisi que té a veure poc o gens amb postulats deterministes. Tal com un estomatòleg que diagnostica una afectació bucal, la glotòloga¹ Junyent pren les constants vitals del català al Principat i en fa un diagnòstic que, si més no d'entrada, no sembla gaire encoratjador: les dades d'ús del català al Principat mostren una tendència sostinguda a la baixa, la qual només s'ha accelerat en els darrers anys.² Segons els paràmetres de la sociolingüística, el català se situaria, tècnicament, en la primera fase del procés trifàsic de substitució lingüística. Malgrat l'estat de xoc inicial del lector pacient amb aquest diagnòstic lingüístic, la metgessa lingüista Junyent li etziba que no cal preocupar-se'n, sinó ocupar-se'n, i sense dilació. En cas contrari, «ens hi anirà la llengua» (p. 24).³ En paraules de l'autora mateixa, «perquè el català pervisqui, necessita l'actitud compromesa dels seus parlants, però també dels qui no el parlen però hi conviuen» (p. 19). La bona notícia, que tranquil·litza el pacient, és que, en aquesta fase inicial (anomenada *primària*), la desaparició d'una llengua no és —encara— irreversible, ja que el punt de no retorn no s'acostuma a assolir fins a la segona fase (*decadència*), caracteritzada per la interrupció de la transmissió intergeneracional.

Diagnosticar una malaltia lingüística no és pas una tasca senzilla. En un món dominat per la incertesa i el canvi constant, és difícil obtenir una imatge realista sobre l'estat actual de la llengua. En una era de globalització (i malgrat les oportunitats que aquesta ofereix per al foment necessari de la diversitat lingüística i cultural), la reali-

1. Aquí fem servir el terme *glotòloga*, ja que ens sembla molt gràfic i útil per mantenir la metàfora que identifica la figura del sociolingüista com a «metge de la llengua». El DIEC2 accepta el terme *glotòleg*, que es recull com a sinònim secundari de *lingüista*. El llibre admet una lectura basada en aquesta metàfora: l'autora fa un diagnòstic de la situació del català a partir de «proves» (això és, dades de l'àmbit sociolingüístic, tant quantitatives com qualitatives) i, tot seguit, proposa una «recepta» (en paraules de l'autora mateixa) per guarir la llengua.

2. L'autora explica els motius pels quals s'ha centrat en l'anàlisi de la realitat sociolingüística del Principat: «Aquí ens fixem, principalment, en el cas de Catalunya, perquè és el territori que, en teoria, ha tingut tot allò que calia perquè el català fos la llengua vehicular i de convivència en tots els àmbits [...]» (p. 54).

3. Aquesta personificació de la llengua és freqüent en literatura sobre els processos d'extinció (o «mort») de llengües. En trobem un bon exemple a Tuson (1996), que, en paraules de l'autor, vol ser «una defensa aferrissada de la llibertat lingüística i una denúncia dels prejudicis [...] que tendeixen a menysprear algunes llengües».

tat sociolingüística a escala global i local escapa, com més va més, a la nostra comprensió. Hom detecta, però, una tendència palesa arreu del món, sense que el català en sigui una excepció: «Abans de l'arribada de Cristòfor Colom a Amèrica, el 1492, es parlaven unes deu mil llengües al món. [...] I, d'aleshores ençà, la quantitat de llengües existents s'ha reduït a la meitat» (p. 27). De fet, es calcula que avui dia aproximadament la meitat de les llengües que es parlen al món es podrien adscriure a una de les tres fases del procés d'extinció. I això, certament, ens toca de ben a prop. Junyent assenyala que «Europa [...] és capdavantera en el procés d'extinció de llengües» (p. 33), la qual cosa atribueix a l'oficialització de certes llengües enfront d'altres, els usos lingüístics de l'escolarització obligatòria i, finalment, l'escarn a què popularment es veuen sotmeses les llengües i varietats lingüístiques considerades minoritàries.

Basant-se en dades quantitatives d'ús (per exemple, UNESCO, *Enquesta d'usos lingüístics de la població, Baròmetre de la comunicació i la cultura*) i també en dades qualitatives (sobretot actitudinals), Junyent hi identifica un patró recurrent: coneixem el català més que mai, però, alhora, el parlem menys que mai. En termes sociolingüístics, el català veu reforçat dia rere dia el seu caràcter de *llengua marcada*, enfront del castellà, que a hores d'ara ja ha esdevingut l'opció preferida com a llengua inicial (vegeu p. 36, «en quina llengua parlem a un desconegut?»). Tot i que es tracta d'un fenomen complex i multifactorial, aquesta prevalença del castellà es pot entendre millor si s'aprofundeix sense embuts en la realitat sociolingüística del Principat, a la qual força parlants encara semblen aliens.

Com si s'enfrontés a un castell de cartes que ja fa temps que trontolla, Junyent desmunta fàcilment diversos mites a l'entorn del bilingüisme social,⁴ entre d'altres, l'existència mateixa d'aquest bilingüisme a Catalunya.⁵ Vet aquí una paradoxa de la qual ens fa adonar l'autora: al Principat, s'hi parlen tres-centes llengües i gairebé tothom sap parlar el castellà, mentre que tan sols una part de la població també és competent en català, com si es tractés d'un mer accessori lingüístic. Així, si tenim en compte que Catalunya presenta una riquesa lingüística d'un valor i una diversitat encomiables (és a dir, és *multilingüe*), se'ns plantegen diversos interrogants. En primer lloc, què ho fa, que continuem repetint el mantra que «Catalunya és bilingüe»?⁶ I —cosa encara més rellevant— qui se'n beneficia, d'aquesta imprecisió terminològica i conceptual que

4. Sembla que, popularment, existeix una confusió entre els avantatges del bilingüisme —i, encara més, el multilingüisme— a escala individual (per exemple, en l'àmbit de la cognició) i els avantatges d'un pretès bilingüisme social que només s'esdevé parcialment o d'una manera asimètrica. Pel que fa als avantatges del bilingüisme en l'individu, es pot consultar Kroll *et al.* (2012), que, des de l'àmbit de la psicolingüística, defineix el bilingüe com un «malabarista mental» (en anglès, *mental juggler*), amb els avantatges cognitius que això comporta. En tot cas, és essencial destriar la realitat (socio)lingüística de la gestió que se'n fa a escala institucional (és a dir, oficialment Catalunya sí que és bilingüe, malgrat que això no es correspongui amb la realitat sociolingüística).

5. Vet aquí altres mites freqüents que Junyent desmunta en el llibre: «parlo en castellà per educació» (p. 76), «què et costa parlar en castellà?» (p. 85), o bé «la qüestió és comunicar-se: tant fa en quina llengua» (p. 90).

6. En concret, Junyent alludeix a aquesta situació com el «parany del bilingüisme social» (p. 53).

s'ha imposat en l'imaginari col·lectiu popular?⁷ Sigui com sigui, Junyent assegura que «el bilingüisme ens condemna» (p. 57), mentre que titlla el monolingüisme de «malaltia que convé erradicar» (p. 56). El multilingüisme, en canvi, el considera l'únic context que permetrà la supervivència del català, així com «un valor» que cal preservar (p. 59), tot aplicant-hi una «recepta» ben proporcionada: «esperança del 10 %⁸ + compromís del 30 % + solidaritat del 60 % + conscienciació del 100 %» (p. 71).

Des del punt de vista estructural, *El futur del català depèn de tu* segueix una progressió lògica que fa el llibre llegidor i engrescador per al gran públic. Una vegada que s'ha endinsat els lectors en els processos de desaparició de llengües i s'ha tret l'entrellat del concepte *bilingüisme social*, Junyent enumera un seguit de símptomes que fan del català una llengua vulnerable i en procés —encara reversible, cal recordar-ho— d'extinció. Aquests símptomes es materialitzen en la davallada del nombre de parlants de català, la reducció de la base territorial i, finalment, una renúncia cada vegada més generalitzada del català en els joves. Tot seguit, Junyent procedeix a desmuntar, amb contundència i sistemàticament, els prejudicis i els mites que envolten el bilingüisme (vegeu, en aquesta ressenya, la nota 6 a peu de pàgina). Tot plegat cristal·litza en el darrer capítol (el vuit), el qual inclou algunes claus pràctiques que podrien permetre de capgirar la situació actual (per exemple, repensar el català com a llengua de convivència i d'ús natural, adquirir i fomentar la consciència lingüística o revisar el model lingüístic institucional). Per fer-ho possible, l'autora emfasitza el potencial, encara poc valorat i/o explotat, del multilingüisme a Catalunya, en el qual posa l'esperança de preservar la diversitat enfront de l'amenaça d'un futur monolingüe.

Al començament d'aquesta ressenya, ja assenyalàvem que *El futur del català depèn de tu* no és, ni de bon tros, un llibre determinista. Tampoc no es tracta d'un llibre que es limiti a fer un pronòstic catastrofista o sensacionalista del futur de la llengua sense aportar-hi solucions tangibles. Malgrat la situació d'emergència lingüística, el futur encara està per escriure's. En el seu diagnòstic particular, Junyent empra un to afable, constructiu i gens paternalista, alhora que defuig el retret estèril i posa l'accent en la importància de mantenir una actitud proactiva envers la llengua (i les llengües). Al capdavant, la lingüista defensa una «rebel·lia»⁹ que serveixi als parlants per capgirar la pèrdua massiva de capital lingüístic (i, per extensió, cultural) a la qual assistim en el món actual. Junyent no en culpa els parlants, però sí que es mostra especialment crítica amb actituds que agreugen la salut de la llengua, com ara la tendència d'alguns parlants a la correcció sense aturador.¹⁰ Una vegada que la situació del català s'ha

7. Vet aquí la constatació que fa l'autora en relació amb aquesta pregunta: «els qui defensen el bilingüisme [oficial o pretesament social, s'entén], normalment, ho fan per imposar la seva llengua» (p. 55).

8. Junyent fa correspondre aquest 10 %, precisament, amb el percentatge de residents a Catalunya que no tenen com a llengua inicial ni el català ni el castellà.

9. En concret, Junyent diu: «rebel·lem-nos, doncs: parlem català» (p. 71). En la mateixa línia, fa un advertiment: «renuncia a la llengua i seràs més controlable» (p. 92).

10. En els darrers anys, s'ha intensificat el debat a l'entorn de la correcció, diguem-ne, «espontània». Com Vidal (2020), Junyent considera que aquesta tendència, la qual sovint arrela en bones intencions, pot arribar a ser contraproductiu. El fet de veure's sotmesos a un judici lingüístic constant crea insegure-

encabit dins d'un context lingüístic global,¹¹ se suggereix tot un reguitzell d'idees amb les quals qualsevol parlant pot contribuir a la preservació de la llengua. El llibre es clou amb una crida valenta i optimista a capgirar els pronòstics, ja que, tal com assevera Junyent sense vacil·lacions, «encara hi som a temps» (p. 136). D'instruments, n'hi ha a cabassos. Pensem, per exemple, en les noves tecnologies, les quals doten la gent gran d'una oportunitat sense precedents per capbussar-se —potser per primera vegada— dins la piscina de l'ortografia catalana. D'indicis que conviden a l'optimisme, també n'hi ha. Tanmateix, és de la conscienciació lingüística (individual, col·lectiva i institucional), que en dependrà tota la resta.

Marc GANDARILLAS
Universitat de Dakota del Nord

BIBLIOGRAFIA DE REFERÈNCIA

- BASTARDAS BOADA, A. (2014). «Ecología y sostenibilidad lingüística: Una aproximación desde la (socio)complejidad». A: CASAS GÓMEZ, M. (dir.); VELA SÁNCHEZ, R. (ed.). *Eugenio Coseriu, in memoriam: XIV Jornadas de Lingüística*. Cadis: Servicio de Publicaciones de la Universidad de Cádiz, p. 143-163.
- FISHMAN, J. A. (1991). *Reversing language shift: Theoretical and empirical foundations of assistance to threatened languages*. Bristol: Multilingual Matters.
- KROLL, J. F.; DUSSIAS, P. E.; BOGULSKI, C. A.; VALDÉS KROFF, J. R. (2012). «Juggling two languages in one mind: What bilinguals tell us about language processing and its consequences for cognition». *Psychology of Learning and Motivation*, vol. 56, p. 230-262.
- TUSON, J. (1996). *Mal de llengües: A l'entorn dels prejudicis lingüístics*. Barcelona: La Butxaca.
- VIDAL, P. (2020). *Corregir mata*. Barcelona: Viena Edicions.

tat en els parlants, i és, probablement, un dels motius pels quals alguns miren d'evitar de parlar o escriure en català.

11. En matèria de sociolingüística i ecologia lingüística, Junyent és, probablement, una de les personalitats acadèmiques que hi tenen més autoritat. Com a lingüista, Junyent ha consagrat la seva carrera a observar el comportament de llengües d'arreu del món, la qual cosa li ha permès determinar i estudiar patrons que es repeteixen. Altres referències rellevants en aquesta línia les trobem a Bastardas Boada (2014) i a Fishman (1991).

CORRESPONDÈNCIA: Marc Gandarillas. University of North Dakota. Department of Modern & Classical Languages & Literatures. Merrifield Hall, Room 314. 276 Centennial Dr Stop 8198. Grand Forks, ND 58202-8198 (EUA). A/e: marc.gandarillas@und.edu.